

Nadugo bih mogao komentirati razne točke redovničke problematike koja je iznesena u knjizi. Smatram da je ipak najriskantnija točka o poslušnosti. O. Koser govori kao čovjek iskustva i znanja. A ipak, kada je riječ o poslušnosti, ni on ne može sve doreći. Mnogo toga ostavlja životnoj mudrosti, kreposti konkretnosti: razboritosti, i to upravnoj, najuže vezanoj s bratstvom ili ljubavlju. Nema sumnje, svaka je savjest pozvana da uzme na sebe odgovornost (str. 81), ali redovnici su svojevrijedno ograničili vlastiti izbor (str. 96). Oni su se prepustili nekom vodstvu starješina. Realizam diktira stav predviđen i na str. 20, naime: Nisu svi sposobni ići putem dobra jednostavnim spontanim uvidom, potrebni su im zakoni.

Eto, tu će ostati problem i misterij prakse, konkretnosti, pojedinih situacija. Riječi su ponekad u tim slučajevima nemoćne. Treba da dođe u pomoć osjećaj, uvjerenje, bratska riječ, pa bila ona i oštra. Ali treba da nastupi, jer čovjek je takav. Ne pokreće se uvijek samom riječi. Potrebno je djelovati na srce. Pokrenuti emotivni aparat. Nagnati na preorijentaciju, na svojevrsnu redovničku metanoju.

U vezi s ovim pitanjem obradovao sam se čitajući br. 28. u apostolskoj egzortiji Pavla VI. od 29. VI. 1971. Koncil je u PC br. 14. nekako suho dao zadnju riječ vlasti, Pavao VI. u ovom broju upućuje na Evandjelje, na duh makarizama, na odlaznu inspiraciju redovništva. Može se raditi o tome da su mišljenja podanika i starješina različita, a prva i druga kreću se u radijusu onoga što je dobro i bolje. Dapače, naredba starješine može izgledati manje dobra, manje savršena. Ipak, i tada je ta naredba zakonita. Nije protiv savjesti. Mnoge su ljudske realnosti u tami i ambivalenciji. Pretpostavimo i slučaj da podanik misli o nekoj suptrotnosti naredbe i savjesti, što tada? Neka se sjeti da je Krist preko križa naučio što je poslušnost (Heb 5, 8).

Ne znam čemu bih se u knjizi više divio. Elastičnosti u traženju kako ostvariti aktivno prisustvo Reda u našim prilikama? Vjernosti bazičnim idealima? Ekvilibriranom načinu iz-

ražavanja? Ali znam što mogu preporučiti svim redovnicima i svima onima koje zanima redovnička problematika: uzmite knjigu, čitajte, razmatrajte, provodite je u djelo.

J. K.

HUBERT JEDIN, Velika povijest Crkve, III/1, izd. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1971, for. 17:24, str. XLV-554. Prijevod s njemačkog: Handbuch der Kirchengeschichte, III/1, Herder, Fr. /B./ Wien 1966.

Prije više od 16 st. Euzebije Cezarejski započeo je pisanje prve povijesti Crkve jadikujući da zadatak nadilazi njegove moći, »jer sad po prvi put poduzimamo ovaj teški posao.« Od tada se mnogo puta obistinilo ono što je sv. Luka zapisao: »Quoniam quidem multi conati sunt«. Plodovi tih pokušaja nisu izostali: crkv. knjižnice bogate su boljim ili lošijim povijesnim priručnicima. Samo smo mi Hrvati ostali gotovo bez pokušaja, kako u općoj tako i nacionalnoj povijesti. Zato — hvale je vrijedna inicijativa Kršćanske sadašnjosti da popuni taj veliki nedostatak i što je izabrala priručnik po općem sudu danas daleko najbolji. Hubert Jedin spada danas u najpoznatije crkv. povjesničare, posebno kao nenadmašiv poznavalac tridentinske Crkve. A i kvaliteta njegovih suradnika opće je priznata.

Ovaj polusvezak obuhvaća razdoblje od 700. do 1124. god., a raspoređen je u dva dijela: I. *Crkva pod gospodstvom laika* — rani srednji vijek i II. *Crkva u doba grgurovske reforme*. Iako grgurovska reforma znači početak novog života i novog razdoblja u Crkvi, ona se ovdje opravdano nalazi kao završetak jedne epohe. Naime, »suočeni sa zap. kršćanstvom (prožetim reformom), koje je potaklo zamah križarskog pokreta, a papinstvu omogućilo da preuzme vodstvo kršćanskog svijeta, zabrinuti su Grci smatrali da je bolje trajna rastava«. Grgurovska reforma ubrzala je dakle konačni rascol između Istoka i Zapada 1054.

I. *Crkva pod gospodstvom laika* obuhvaća razdoblje od 700. do 1046. Građa je podijeljena u 9 odsjeka od

kjih 4 obrađuje povijest Crkve u franačkim i karolinškim zemljama do 900. god., a u 2 odsjeka minhenški profesor H.-G. Beck daje izvanredan doprinos s dosta korekcija dosadašnjih stavova u prikazu života Istočne Crkve u vrijeme ikonoklazma i focijevskog raskola.

U 7. odsjeku poznati medijevalističar prof. Friedrich Kempf daje prikaz života i misionarskog djelovanja Crkve u pojedinim evropskim zemljama. Tu su obuhvaćeni i Slaveni u 10. i 11. st. Južni Slaveni su dobili samo pola stranice (!), a od toga otpada na nas Hrvate samo jedna rečenica: »Naprotiv, dalmatinski Hrvati, čiji se knez Branimir 880. uz pomoć papinstva politički osamostalio, pripadali su području latinske Crkve.« Nema sumnje, ovakvim tretmanom ne možemo biti zadovoljni. No, nije li to krivnja naših povjesničara?! Ta, nemamo još ni jednog opsežnijeg priručnika nacionalne crkv. povijesti, a kamoli da bismo nešto preveli na koji veliki jezik. Možda smo očekivali da se drugi bave našom prošlošću?!

U 8. odsjeku: *Crkveno uređenje, kult, dušobrižništvo i pobožnost od VIII. st. do grgurovske reforme* profesori F. Kempf i dr. Josef Jungmann daju, uz Kempfov u obradu grgurovske reforme, najljepši i najvredniji dio ove knjige. Svojim studijama umnogome korigiraju prikaze o crkvenom uređenju ranog srednjeg vijeka i dublje prikazuju unutrašnji život Crkve.

II. *Crkva u doba grgurovske reforme (1046—1124)* na preko 120 stranica djelo je p. Kempfa. Naglašujući religioznu stranu i mistiku Grgura VII, bez koje se ovaj veliki papa ne može uopće shvatiti, autor brani toliko kritiziranog papu, ističe njegovu odmjerenost i dobronamjernost te volju vladara da se priznaju ovisnima o Rimu, jer su u tome gledali samo politički prestiž. Sukobi su bili plod nerazjašnjenih odnosa između svjetovne i duhovne vlasti. Autorov je zaključak: »Papa, naime, nije bio, kako danas stoji u povijesnim knjigama, na čelu neke univerzalne države. Ecclesia universalis (christianitas) nije nikad dotjerala do stvarnog političkog jedinstva, pa ni nakon reforme. Ujedinjujuća snaga papinstva,

... počivala je na vlasti crkvenog primata nad *populus christianus*.« Jednako mu je lijep i bogat uvod u križarske ratove, prikaz pokreta *vita evangelica* i pojave novih redova. Njegov je rad općenito ocijenjen kao najvredniji doprinos u ovom polusvesku.

Iako je knjiga ponekad prenatrpana kronološkim podacima, a mnoge stranice pune dubokih analiza, ona se čita poput romana. Čitalac, i onaj s visokom teološkom naobrazbom, otkriva na svakoj stranici nešto novo. Bogata i najnovija bibliografija daje ovom djelu posebnu vrijednost, a kazalo s popisom papâ obrađenog razdoblja, indeks imena, mjesta i stvari — sve to omogućuje čitatelju lako i brzo snalaženje.

Oprema hrvatskog izdanja lijepa je i praktična. Posebno priznanje ide izdavaču, ne zato što bi možda jezik i terminologija bili bez zamjerke, nego zato što nije bilo lako prevesti ovu knjigu koja obiluje srednjovjekovnom terminologijom njemačkog i latinskog jezika, a taj je problem prilično dobro riješen. Možda mala zamjerka u pokojoj nedosljednosti: npr. *temporalia/temporalija*, *sacerdotium/sacerdocija*. Ali to ne umanjuje vrijednost ovog djela. Ono je veliko obogaćenje naše kršćanske kulture.

Neka ovaj uspjeh bude poticaj izdavaču da započeti posao dovrši, a hrvatskim povjesničarima da ispune prazninu i dopune ovo veliko djelo priručnikom naše nacionalne crkvene povijesti!

A. Šuljak

MI CRKVA I DRUGO. Sabrani radovi »Bogoslovne tribine«. Biblioteka »Spectrum« 2—3. Izd. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1971.

Biblioteka »Spectrum« obogaćena je ovim izdanjem radova Bogoslovne tribine studenata teologije u Zagrebu. Ovaj zbornik označuje petu obiljetnicu djelovanja Bogoslovne tribine, koja je inicijativom dr. Josipa Turčinovića, dr. Ivana Goluba i sjemenišnih odgojitelja, u suradnji sa studentima teologije, osnovana 1966. u Zagrebu.